

hite szerint az író a műalkotás szerves és elidegeníthetetlen alkotórésze.

Vannak vérelen írott arcképei. Megrendítő olvasmány például az *Ady a szifinx hátán* című portré, amelyben a költő végső napjainak tragikus magányát s életvitelének tragikumát érzékelteti. S vannak egyszerű telitalálatai, néhány lapon például a *Molnár és közönsége* című írás. Általában: még a legkisebb rögtönzésében is van tanulságos, az igazi művész kezére és szemére valló részlet, amely e kisebb írásokat is maradandóvá teszi. S még növelte volna a kötet értékét és érthetőségét, ha némelyik tanulmányhoz magyarázó jegyzeteket is csatolt volna a kiadó.

Rónay László

Balogh István: A parasztság művelődése a két világháború között. Bp. 1973. Akadémiai K. 103 I. (Értekezések a történeti tudományok köréből 66.)

Balogh István könyve a parasztság művelődését a szó mindkét értelmében megpróbálja átfogni: egyrészt számot ad a parasztság műveltségéről, kultúrájáról s az ezzel kapcsolatos nézetekről és koncepciókról, másrészt szól a műveltség elsajátításának lehetőségeiről az adott időszakban (iskolarendszer, iskolán kívüli művelődés stb.).

Munkáját — mint a bevezetésben írja — megnehezítette az a tény, hogy számos fogalom még ma sem tisztázott — pl. maga a parasztság mint társadalmi csoport és a paraszti műveltség. Ennek ellenére hiteles képet nyújt a korszak művelődéspolitikájáról, a parasztság társadalmi és kulturális helyzetéről, és ezekben az összefüggésekben világítja meg a parasztmítosztól a népi mozgalomig vezető út jelentőségét.

A két világháború között a paraszti életforma változása és a társadalmi differenciálódás fokozódása a hagyományos paraszti műveltség bomlását is felgyorsította; különösen nagy lökést adott ennek a folyamatnak az I. világháború. A hagyományos paraszti életmód és életfelfogás válságának legfőbb tünetei a faluból való elmenekülés, a születéskorlátozás és a szekták fellépése. A „néma forradalom” e megjelenési formái mellett a 20-as évek végétől kezd kialakulni a paraszti lázadás már nem csak ösztönös, tagadó formája. A paraszti társadalom kötöttségeinek bomlását tükrözi többek között a sok paraszti alkotó egyéniség feltűnése a 30-as évek első felében (parasztrókok, östehetségek).

A két világháború közötti konzervatív működéspolitikára kimondottá visszalépést jelentett az előző, liberális korszakhoz képest (pl. Czettler Jenő nézetei). Míg régebben a

cél az egyének művelődése révén a társadalom erkölcsi és tudásbeli tökéletesítése volt, Kornis Gyulánál a nevelési cél már politikai cél: az állampolgári nevelés, mely minden társadalmi osztály számára különböző műveltséget ír elő. Megdöbbentő szám adatok bizonyítják, hogy a korszakban már az általános és kötelező népoktatás sem valósult meg teljesen, s a közép- és felsőfokú iskolákban, anyagi és társadalmi okok miatt, a parasztfiatalok száma elenyésző (pl. a polgári iskolákban sem haladta meg a szegényparasztok gyermekeinek aránya a 3,5%-ot). Ennek a helyzetnek a felismerése vezetett ahhoz a tehetségmentő akciókhoz, melyekről Darvas József, Erdei Ferenc és Veres Péter egyöntetűen megállapították, hogy minden jó szándékuk ellenére alapvetően semmit sem oldottak meg. Az iskolán kívüli népművelés (melyet hivatalosan egyházi feladatnak tekintettek) sem járt kellő eredménnyel, az egyházak és társadalmi szervezetek által szervezett tanfolyamok, népakadémiák sem nyújtottak megnyugtató megoldást (sárospataki népfőiskola, Soli Deo Gloria). A népfőiskolák, sikereik ellenére, azért bizonyultak illúzióknak, mert sem az általános műveltséget, sem pedig a szakmai képzettséget nyújtó intézményeket nem pótolhatták. Végül is minden jóindulatú kezdeményezés pótmegoldás volt a fennálló keretek között, mert, mint Veres Péter mondta: „Föld, kenyér, szabadság, kultúra, vagyis ennyi az egész, hogy a parasztság szeretné végre, ha ez az ország az övé is lenne.”

Balogh István könyve igen gazdag, idézetekkel és számadatokkal alátámasztott anyagot mutat be a kor paraszti művelődéséről, és hatásosan szembesíti a különféle pótmegoldás-törekvéseket a kor haladó gondolkodóinak kritikájával. Talán egyetlen hibája, hogy túl sokat akar kötött terjedelemben elmondani (gazdasági és társadalmi helyzet, irodalmi vonatkozások, néprajz, oktatásügy, mozgalmak stb.), s ezért néhány részletét elnagyoltnak érezzük. Hagyományos eszközökkel készített írása így is tanulságos és elgondolkodtató olvasmány.

Karafiáth Judit

Sárkány Oszkár válogatott tanulmányai. Szerkesztette és a jegyzeteket összeállította Sziklay László. A bevezetést írta Gál István. Bp. 1974. Akadémiai K. 173 I.

Sárkány Oszkár (1912–1913) válogatott tanulmányainak kiadása méltó megemlékezés a cseh—magyar irodalmi kapcsolatok korán elhunyt kutatójára. Sárkány ugyan nem volt az első, aki e kapcsolatokkal foglalkozott